

ŠOLSKI PRIJATEL.

Odgovorni vrednik: A. Einspieler.

Číslo 4.

Priloga k slovenskej Bčeli.

I. tečaj.

Ljudska šola.

Kaj se ima u ljudskej šoli učiti.

Vemo, da je tacih ljudi med nami, ki mislijo in terdijo, da bi naj boljše in naj modrejše bilo, ako bi vse pri starem ostalo: naši starši in dedeji niso šol imeli, niso se tega alj unega učili, — pa vendar so živeli. Tako misliti in terditi je — stara in lehka reč; alj ni umno in modro, ni prav in keršansko! Ne pozabimo na sv. evangelj, na nezvestega hlapca, ki je svoje talente zakopal, — na drevo, ki dobrega sadu ni rodilo! S timi taj se nočemo dolgo sprekarjati in pipati, — saj jih naš zveličar in naj večji prijatelj človeškega rodu sam obsodi. Le s timi, ki so scer dobre volje, pa mislijo, da je osmero od nas naštetih reči u ljudskih šolah učiti preveč, hočemo nekatere besede pogovoriti, in jim, se vč, da le kratko, dokasati, zakaj tako mislimo in pišemo.

1. Človek je zemljenčan. Bog je človeka postavil za gospodarja na svetu. Vendar mu zemlja zavoljo pregrehe prvih staršev le ternje rodi: človek mora se potiti, alj hoče si svoj kruh prislužiti. Vendar ne sme se na svetu obnašati, kakor mu ljubo in drago: človek mora odgovor dajati od svojega gospodarenja. Alj hoče taj človek si kruh služiti in alj hoče svoje gospodarenje pred Bogom zagovarjati: je sedaj treba več znati kakor nekaj. Človeški rod čudno rasti in se širi: zemlja je vedno le tista; — tovarne (fabrike) in stroji (mašine) se stavijo; človeških rok je čelaj menj treba. Da bodo ljudi taj u stanu se živiti, je treba, sve svoje žile in moči na vse strani napenjati, treba je, da rokodelci, kmetovavci, kupčovavci, obertniki in umetniki napredujejo. To pa drugače ni mogoče, kakor tako, da znaš brati in pisati, rajtati in risati,

da poznaš zemljo in stvari na zemlji, da veš, zakaj in odkod je to alj uno, kakšno moč in lastnost ima ta alj una reč. Čudne reči se sedaj po svetu znajdejo, take reči, od katerih prej še senjali niso. Bog ve, kaj še le bode! Kdor hoče taj sebe in svoje rediti, in srečno in lahko živeti, kdor hoče biti moder in srečen zemljenčan, temu je neogiblivo treba tega se učiti, kar smo goraj našli.

2. Človek je državlján. Človek ni sam na svetu, za družtvo je stvarjen; on ima svojo rodovino, svojo ves, svojo faro in občino, svojo deželo, in svojo državo. Dolžen je vse te naprave ljubiti in iz ljubezni svoje dolžnosti do njih spolnovati. Kako pa bodeš ljubil, kar ne poznaš? Treba je taj, da človek svojo domovino in občino, svojo deželo in državo pozna, — da ve, kako dobro je, da ljudi u družtvo prebivajo, da ve, koliko dobrot od svoje občine, dežele in države sprejema, kako so cesarji in njegovi svetovavci, in služabniki že od starodavnih časov za našo deželo in državo skerbili in še skerbijo, koliko slavnih možev in serčnih junakov je za domovino in cesarja radovoljno svojo kri prelilo in še prelja. Poznati krasno in slavno domovino, slišati slavopolne dogodbe naše carevine, brati imena s lovori ovenčanih državljanov: to bode globoko seglo u otroške serca, in bode našo mladino ogrijalo, spodbadalo in učilo, domovino ljubiti in nekda biti zvest in iskren državlján.

3. Človek je nebeščán. Ni še zadosti, da človek ve tukaj na zemlji srečno živeti, da človek cesarju da cesarjevo, — temuč človek mora tudi Bogu dati, kar je božjega: to je pravo, to je edino potrebno. Zakaj kdor Bogu božje da, bode gotovo tudi dal vsakemu svoje, — pravo keršánstvo se ne da misliti brez pravice in ljubezni. Zatega delj je pa tudi keršánski nauk naj imenitnejša reč ljudske šole, — keršánski duh je tako rekoč zlato sonce, okolj kterege se mora ves šolski nauk verteti. Ni taj še dovolj, da se kerščánski nauk uči u nekterih urah na teden; to bi bila velika nesreča in pregreha, ako bi u katehizmu drugi duh vel, in u drugih šolskih knjigah sopet drugi, ako bi učitelj te overal in poderal, kar katehet uči in stavi. Gorje nam, ako bi naši otroci u šolah se učili tisto modrost, ki je pred Bogom, norost,

tisto modrost, od ktere se bere: „Modri so, da hudo delajo, dobro storiti pa ne vedo.“ Prav u serce je nas razveselilo zastran novih knjig za katoljske ljudske šole tole brati: „Ministerstvo je oskerbelo, da te knjige niso samo u pobožnem, temuč da so u cerkvenem duhu spisane, da se tako že u pervenčnicah indiferentizmu to je, misli, da je vse jedno, ktero vero kdo ima, okom pride. Zakaj taka misel je za vsako razodelo vero, in potem tudi za pravo srečo vsacega naroda velika nesreča — prava mišica.“ —

Alj prostora nam zmanjuje, zato le samo to še pristavimo, da za vse te predmete ni treba debelih, dragih in zamotanih knjig, vse to nadomesti modro osnovana čitanka alj berilo. Zde se nam, da je slavno ministerstvo ravno te misli.

Učiteljski shod u Doberlejvesi.

(Konec.)

Še enbart, častiti prijateli! zastopite me: slovenski jezik je nam mati s svojim sladkim mlekom vlivala! Ne bodemo ga pozabili, dokler se bo naš jezik gibal . . . Veste, da je tudi zemlja, na kterej naše cerkve stoje, slovenska, da na naših pokopališčih počivajo kosti slovenskih bratov! Nauk naše svete vere se nam deli po slovensko, in če se ravno včas, kakor pri nas u Doberlejvesi po nemško pridiga, le malo ljudi posluša; — vidite, da je tudi zemlja, na kterej je naša šola zidana, slovenska, — da so otroci, ki u našo šolo hodijo, slovenski, — da smo mi učitelji, ki na deželi učimo, slovinci, — da so visokovredni gospodi duhovniki, ki u naših šolah keršanski nauk derže, slovinci, in da so starši, ki otroke u naše šole pošiljajo, starši slovenski; — šlisite, da otroci med seboj in s svojimi starši, brati in sestrami le slovensko marujejo. Kamor kolj se taj oberneš, povsod le slovenski glasi in ljudi. Je pa temu tako, je pa tudi jasno kot romeno sončiče, da se morajo naši otroci svoje perve leta u slovenskem jeziku učiti, da bodemo od šol bolj popolnoma sad, ko dozdam, priredili. Pojte

Ljubi Slovenci! po celem svetu, pojte med Nemce, Talijane, Vogre, Kinezarje, pojte kamor hočete, povsod bodele našli narodske učilnice, povsod se bodele prepričali, da se u šoli u maternem jeziku uči. Zakaj bi imelo pri Slovencih, in samo pri Slovencih drugače biti? Zakaj bi se imelo u naših šolah učiti u ptujem jeziku? Dosedaj so naše slovenske šole večjidel le spake redile: izšolan človek ni bil ne krop ne voda. Čujte, kaj je neki gospod zvedil, ki je u našo deželo prišel. Gospod slovenskega kmeta prav lepo po slovensko pobara: »Kako kličete to vodo, ki mēmo teče?« Ošaben kmet, ki je nekej let po šolah klopi gladil, se odreže takole po nemško: »Der Wasser nix rufen, ger! kumt olan!«

Šema! ni znal ne slovensko ne nemško. Bolje je enega znati, ko za dva ne veljati. —

Naš presvitli cesar in njegovo slavno ministerstvo spoštuje naš jezik: zakaj vse postave dobivamo u slovenskem jeziku; — vsi študenti po latinskih šolah se morajo učiti svoj materni jezik: dobili bomo taj sčasom u slovenske kraje slovenske uradnike; — ja vsi oficirji so zavezani, tiste jezike se učiti, ki so pri regimentu, pri katerem služijo, u navadi. Kaj! le prosto ljudstvo bi imelo svoj materni jezik zasmehovati in zaničevati!? Da se je to — bodi Bogu potoženo! — dosedaj večhart godilo, smo — kaj hočemo tajiti — tudi mi učitelji krivi; marsikteri naj na persi bije in izdihne: kriv sem! Zanaprej naj bode drugače. Poprimimo se slovenskih bukvic, ki nam tako modro osnovane od ministerstva pridejo, — obrnimo kak grošič na slovenske časopise, ki jih — hvala Bogu! — sedaj dobiti zamoremo, in prebirajmo jih zvesto: malopriden kmet in rokodelc, kateri nič na svoje orodje ne oberne.

Slovenščina in slovenska šola ima še veliko nasprotnikov in overovcev; zatega voljo na koncu še enbart ponovim: Ljubi bratje! učimo slovenske otroke naj prej u slovenskem jeziku, sčasom pa pridružimo tudi nemški, pa vendar vselej tako, da se pravi in prvi namen naših šol ne bode motil in overal. Pokazal sem od začetka — se ve le kratko — da se to oboje u naših šolah brez velike težave zgoditi more; zakaj vsak ve, kako dobro je, če dva jezika zna: tak dva človeka velja. Ne najmo se s tim motiti, da

se Nemci našega jezika učiti nočejo. Slovenci! bodimo mi modrejši, prijaznejši, bolj priljudni in bratovski!

Šola je za človeka velika sreča, in pri občini veliko bogatstvo. Oj! ko bi ljudi to spoznali, bi oni šolo na vsih voglih terdno stavili in deržali, in ljudi, ki se pri šoli trudijo, radi plačovali in visoko spoštovali:

Kar pa dones ni, se zna bit jutre zgodi.

Doberljaves 11. avgusta 1851.

Janez Hofbauer s. r.

nadučitelj.

Miloserčna Marijca.

Marijca, ko je iz šole šla, sreča na poti staro ženico, ki je bila slepa in ni mogla po poti naprej. Blagi deklici se je revna ženica v serce usmilila. Koj se ji ponudi, da ji hoče pomagati in jo peljati naprej. Sim še majhna, je djala, pa peljem vas že vendar lahko po poti, ker dobro vidim. — Žena se ji je prijela za ročico in šle ste počasi naprej. Kmalu ji sreča neki gospod, ki je ostal in revni slepici darek v bogaimo dal. Zraven pa tudi koj popraša, kdo in kaj je ta deklica, ki revno ženo tako varno peljati želi. Ko je zvedil, da je Marijca celo ptuja in da ubogo ženico le miloserčno po poti pelja, se je zlo zavzel in blaga deklica mu je bila kej zlo ušech. — Prijazno ji je ličice pogladil in rekel: »Deklica, to je lepo! mlada in mala si še, pa že vendar tako blazega serca;—tudi tebi moram za to nekej dati. Gospod vzame svoj dragi perstan od svojega persta in ji ga da rekoč: Tukaj vzami te perstan in hrani ga, — kadar dorašeš, ti bo prav, — nosi ga in spomni se, da je blago in dobro serce naj večji lepota za leta mlade.« — Marijca se je ponižno zahvalila, in se še zdaj, ko je že odrasla, spomni zlatega perstana in na lepi nauk, da je

Blago in dobro serce

Naj večji lepota za leta mlade.

A. Praprotnik.

Ž a b a i n v o l .

(Basen.)

Žaba je vidila vola na travniku, in želi velika in debela biti, kakor je vol. Začne taj svojo gerbastvo kožo napihovati. Veselo popraša svoje tovaršice: »Alj nisim tako velika in debela kakor vol?« »Nisi ne« jej pravijo. Le še bolj se napenja in napenja, in vpraša: »Sedaj sem pa vendar že volu jednaka.« Spet jej odgovoré, da ne. Pa vunder ne henja, na vso moč se bolj in bolj napenja in — pokne.

Otroci! gerda je prevzetnost in u nesrečo pelja! Bodite taj ponižni! —

L i s t o n o š a .

* Iz Primorskega. Ljubi solški prijatelj!

Lep in hvaloreden je tvoj namen našim šolam pripomagati, iz celega serca ti tedaj veselo prihodnost in obilen sad tvojega truda vošimo. Veselilo nas je po tvojem prvem listu svediti, da so se šole začele po Slovenskem lepo in pogosto napravljati; alj dragi! obrni se tudi v Primorsko, zvedil bodeš veliko potrebo učilnic v naših krajih. — Hočem v dokaz vse srenje in njih število duš napisati, ktere so še dandanašnji brez šol, kakor so v našim deželnim zakoniku, ktiri je ravno na svitlo prišel, zaznamvane.

V Goriški grofii nima šole 17 srenj. Med 195.297 prebivavcov goriške grofije je tedaj več kot 20.000 duš brez šol, in opomniti moramo, da v mnogih krajih niso prave šole, ampak samo župniki in duhovni brez učiteljev mladosti poduk dajejo.

Poglejmo pa tudi Istrijansko, tam je še slabšji, — med 137 srenj, je 61 brez šol in vendar imajo skor vse te srenje lastniga duhovna. Med 232,573 prebivavci istrijanske grofije je okolj 40,000 duš brez šol.

Boljši pa je na horvaških alj kvarnerskih otokih, Kerk, Cres in Losinj. Tam ima vsaka srenja svojo šolo, in Creska srenja z

6960 dušam ima v svojih 14 katastarskih soseskah 13 šol. Dubašnička srenja z 2407 dušami ima 4 šole in clo Stara Baške z 300 dušami ima svojo šolo. Kakor smo čuli je števila učencov v teh šolah veliko, v katirih se posebno v maternem, ilirskem jeziku uči, in clo tudi v mestih Losinj in Cres. Že večkrat smo razpise za učiteljsko službo na otokih brali in vsakobart smo opazili, da Kerški consistorium popolno znanje maternega ilirskega in potem tudi taljanskega jezika tirja. Slava in hvala temu škofijskemu vodstvu; Bog daj, da bi tudi drugod tako bilo!

D r o b t i n ě i c e.

* Za drugi učiteljski shod pri Materi božjej na jezeri (Maria am See) so c. k. šolski svetovavec, gosp. Rudmaš, sledeče prasanja poslali, da naj vsi učitelji odgovore: „Zakaj je ljudska šola, — kako zamore ona svoj namen doseči, — in kako se ima u tacih šolah, kjer se zraven maternega jezika še drugi deželni jezik uči, nauk uravnati, da prava in perva naloga ljudske šole ne bode škode terpela?“ Svoj čas bomo razglasili, kdo je naj bolje odgovoril in kako je odgovoril.

„Kratko številoslovje“ alj nauk otroke iz glave rajtati učiti, ki smo ga u „Bčeli“ donášali, in ki je povsod tak močno dopadlo, se dobi pri Janezu Leonu u Celovcu, in se bode na vse strani slovenskih dežel razposlalo. Velja le samo 6 kr. sr. Po pravici ga smemo priporočiti ne samo slov: učiteljem in šolskej mladini, temuč vsakemu Slovincu, ki se želi hitro in dobro iz glave rajtati naučiti.

* Silo treba je, za slov. knjige in šole pravilno in stalno terminologio napraviti. Težavno je, ako more vsaki slov. spisatelj in učitelj svoje umetalne (tehniške) besede kovati, ako učenec u tej knjigi alj u tej šoli to umetalno besedo bere alj sliši, u drugej pa drugo. Tudi tu velja: sloga in edinost. Bodemo taj poskusili, umetalne besede za vse predmete ljudske šole poiskati alj narediti. Začeli bomo prihodnič s umetalnimi besedami za slovnico (Sprachlehre), potem za lepo pisanje, številoslovje itd. Prosimo nam kake umetalne besede poslati!

Na znanje.

„Slov. Bčela“ in „šolski prijatelj“ sta namenjena za vse Jugoslavjane: to je za deset milijonov duš. Pričakovali smo, da bode se saj 600 naročnikov oglasilo. Mislimo, da naše upanje ni bilo prenapeto, — vendar ni se spolnilo! Marsikterega domorodca tudi letas med naročniki pogrešujemo. Škoda, da so domorodci, kateri domorodne naprave u djanju podpirajo, tako redko razsjeni! —

„Slov. Bčela“ in šols. prijatelj“ veljata eno leto okoli 1300 fl. sr.

600 naročnikov po 2 fl. 24 kr. bi verglo 1440.

Oglasilo se jih je do donešne ure le 270, kar snese 648 fl. sr. naša škoda bi taj eno leto snesla okoli 600 fl. sr.

Delati hočemo in moremo, — plačati pa ne moremo. Plačati morajo nam naši domorodci pomagati, za kar jih še enbart lepo povabimo in prosimo! Poskusili bodemo „slov. Bčelo“ in „šols. prijatelja“ ločiti, in posebej na svitlo dajati, in scer takole:

- a) „Bčela“ velja kakor dosečaj; „šols. prijatelj“ pa velja po pošti 2 fl. 12 kr. sr. brez pošte 2 fl. sr. „Bčela“ bode vsak četrtek, in „šols. prijatelj“ vsak torek na pol poli se izdajal;
- b) vsim svetovnim učiteljem, ki so se dosedaj naročili, se bode tudi „šols. prij.“ pošiljal, brez da bi jim treba bilo, kaj denarjev še nanovič poslati; vsim drugim naročnikom pa nemoremo „šols. prijatelja“ drugače pošiljati, da za njega vredništvu „šols. prijatelja“ naročnino pošlejo.

Mislimo, da se čez to nobeden ne bode pritožil; „Bčela“ letos vsak teden izhaja in bode letos dve poli več donesla, — vendar je cena le pri starem ostala. Po verhu pa še obljubimo, včasih kake četvert pole več prinesiti.

Prosimo še enbart, to nam nič za zlo ne vzeti: „sila kola lomi“; terdno obljubimo, se poboljšati in na naše domorodce se nikolj več ne zanesti. —

Celovec 18. januarja 1852.

Vredn.

Prihodno čislo „šolskega prijatelja“ pride vtorek to je: 27. januarja na svitlo, in se bo prihodnjič v g. Leonovej tiskarnici natiskoval.